

ਪੰਜਾਬੀ / PUNJABI

ਪੇਪਰ II / Paper II

(ਸਾਹਿਤ) / (LITERATURE)

ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਮਾਂ : ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ
Time Allowed : **Three Hours**

ਕੁੱਲ ਅੰਕ : 250
Maximum Marks : 250

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਦਾਇਤਾਂ

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਮਨ ਲਿਖਿਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ :

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਅੱਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ ਜੋ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੇ ਕੁਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 5 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਪਰੰਤੂ ਦੋਵੇਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਚੁਣੋ ।

ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਭਾਗ ਦੇ ਅੰਕ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਸੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ (ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ) ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖੋ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉੱਤਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਮ ਲੜੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਜਿਸ ਉਤਰ ਨੂੰ ਕਟਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਉਸ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅਧੂਰਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ । ਉੱਤਰ ਪੱਤਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪੰਨਾ ਜਾਂ ਪੰਨੇ ਦਾ ਖਾਲੀ ਹਿੱਸਾ ਜੇ ਖਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਉਤੇ ਕਾਟਾ ਮਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

Question Paper Specific Instructions

Please read each of the following instructions carefully before attempting questions :

There are **EIGHT** questions divided in **TWO SECTIONS**.

Candidate has to attempt **FIVE** questions in all.

Question nos. **1** and **5** are compulsory and out of the remaining, any **THREE** are to be attempted choosing at least **ONE** question from each section.

The number of marks carried by a question / part is indicated against it.

Answers must be written in **PUNJABI (Gurumukhi script)**.

Word limit in questions, wherever specified, should be adhered to.

Attempts of questions shall be counted in sequential order. Unless struck off, attempt of a question shall be counted even if attempted partly. Any page or portion of the page left blank in the Question-cum-Answer Booklet must be clearly struck off.

SECTION A

Q1. ਨਿਮਨ ਦਰਜ ਪੰਜਾਂ ਕਾਵਿ-ਵੰਨਗੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ।
(ਸ਼ਬਦ ਸੀਮਾ : 150 ਹਰੇਕ ਭਾਗ)

10×5=50

- (a) ਤਪਿ ਤਪਿ ਲੁਹਿ ਲੁਹਿ ਹਾਥ ਮਰੋਰਉ ।। ਬਾਵਲਿ ਹੋਈ ਸੋ ਸਹੁ ਲੋਰਉ ।।
ਤੈ ਸਹਿ ਮਨ ਮਹਿ ਕੀਆ ਰੋਸੁ ।। ਮਝੁ ਅਵਗਨ ਸੋਹ ਨਾਹੀ ਦੋਸੁ ।।
ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮੈਂ ਸਾਰ ਨ ਜਾਨੀ ।। ਜੋਬਨੁ ਖੋਇ ਪਾਛੇ ਪਛੁਤਾਨੀ ।। 10
- (b) ਜਤੁ ਪਾਹਾਰਾ ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰੁ ।
ਅਹਰਣਿ ਮਤਿ ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰ ।
ਭਉ ਖਲਾ ਅਗਨਿ ਤਪ ਤਾਉ ।
ਭਾਂਡਾ ਭਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਤ ਢਾਲਿ
ਘੜੀਐ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ । 10
- (c) ਲਬੁ ਪਾਪੁ ਦੁਇ ਰਾਜਾ ਮਹਤਾ ਕੂੜੁ ਹੋਆ ਸਿਕਦਾਰ ।
ਕਾਮੁ ਨੇਬੁ ਸਦਿ ਪੁਛੀਐ ਬਹਿ ਬਹਿ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ ।
ਅੰਧੀ ਰਯਤਿ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣੀ ਭਾਹਿ ਭਰੇ ਮਰਦਾਰੁ ।
ਗਿਆਨੀ ਨਚਹਿ ਵਾਜੇ ਵਾਵਹਿ ਰੂਪ ਕਰਹਿ ਸੀਗਾਰੁ । 10
- (d) ਮੈਂ ਕਿਉ ਕਰ ਜਾਵਾਂ ਕਾਅਬੇ ਨੂੰ
ਦਿਲ ਲੋਚੇ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ
ਲੋਕੀਂ ਸਜਦਾ ਕਾਅਬੇ ਨੂੰ ਕਰਦੇ
ਸਾਡਾ ਸਜਦਾ ਯਾਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ
ਦਿਲ ਲੋਚੇ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ । 10
- (e) ਰਾਂਝੇ ਵਾਂਗ ਫ਼ਰਿਹਾਦ ਦੇ ਆਹ ਮਾਰੀ,
ਜਾਨ ਗਈ ਸੂ ਹੋਇ ਹਵਾ ਮੀਆਂ ।
- ਦੋਵੇਂ ਇਸ਼ਕ ਮਜਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਰਹੇ ਕਾਇਮ
ਨਾਲ ਸਿਦਕ ਦੇ ਗਏ ਨਿਭਾ ਮੀਆਂ ।
ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ, ਇਸ ਖ਼ਾਬ ਸਗਇ ਦੀ 'ਤੇ
ਕਈ ਵਾਜ਼ੜੇ ਹਾਏ ਵਜਾ ਮੀਆ । 10

- Q2. (a) 'ਸੂਫੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇਸਲਾਮੀਕਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸਲਾਮ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਦਿਤਾ' ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਕਲਾਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ ਕਿ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਨੇ ਸਾਮੀ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਬਖਸ਼ੀ । 20
- (b) 'ਬਾਰਹ ਮਾਹ ਤੁਖਾਰੀ' ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਬਿੰਬ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਰੂਹਾਨੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ-ਰਸੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸ ਹੱਦ ਸਫਲ ਹੋਏ ਹਨ ? 15
- (c) 'ਸਾਈ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਲਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਅਤ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਕਰਮਕਾਂਡ ਦਾ ਨਿਕਾਰਣ ਵਿਦਰੋਹੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਸਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਰਵਾਦਾਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਨਵਾਂ ਆਦਰਸ਼ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਮਾਜਕ-ਨਿਆਂ, ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਇਨਸਾਨ-ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।' ਇਸ ਕਥਨ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 15
- Q3. (a) ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਕਲਾਮ ਵਿਚ ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਭਾਰਤੀ ਸਾਮੰਤੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਧਾਰਮਿਕ/ਸੰਪਰਦਾਇਕ, ਨਸਲੀ ਤੇ ਜਾਤ-ਵਰਣ ਉਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਪਛਾਣਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢੋਂ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਤੇ ਲਿੰਗ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਸਮਤਾਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ 'ਪ੍ਰੇਮਨਗਰ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਿਆਰ ਜਾਂ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ । 20
- (b) ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਰਚਿਤ 'ਕਿੱਸਾ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ' ਕਲਾਸਿਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਤੱਤਕਾਲੀਨ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਤਾਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਨਾਦੀ, ਕਦੀਮੀਂ ਤੇ ਸਦਕਾਲੀ ਸਮਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਕਥਨ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ? 15
- (c) 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੇ ਦੌਰ ਦੀਆਂ ਧਰਮਸ਼ਾਸਤਰੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ ? 'ਸਚਿਆਰ' ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ? 15

- Q4. (a) ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸੇ 'ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ' ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ 'ਰੂਹ ਕਲਬੂਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਨੂੰ 'ਕੁਰਆਨ ਮਜੀਦ ਦੇ ਮਾਹਿਨੇ' ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੂਫੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । 'ਕਿੱਸਾ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ' ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੂਫੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 20
- (b) ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਮੌਤ' ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਜੁੱਗ-ਗਰਦੀ ਦੇ ਉਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਉਪਗਮਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਉਪਜਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੀ । ਪਰ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਮੌਤ ਦੇ ਭੈਅ ਨੂੰ ਕੁੱਲੀਨ ਵਰਗ ਤੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀਆਂ ਲਈ ਚੇਤਾਵਣੀ ਅਤੇ ਜਨ-ਸਧਾਰਣ ਲਈ ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਫ਼ਰੀਦ ਬਾਣੀ'ਚ ਮੌਤ ਤੇ ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਚੰਗੇ ਅਮਲਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਬਣਦੇ ਹਨ । 15
- (c) 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਦਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਭਾਵੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪਤਨਸ਼ੀਲ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਨਵ-ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮਾਜ-ਦਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸਮਾਜਕ ਫ਼ਿਕਰਮੰਦੀ ਦੀ ਟੋਹ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਥਨ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 15

SECTION B

Q5. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੰਜ ਸਾਹਿਤਕ ਖੰਡਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ।
(ਸ਼ਬਦ ਸੀਮਾ : 150 ਹਰੇਕ ਭਾਗ)

10×5=50

- (a) ਸਿੰਘਾਂ ਲਿਖਿਆ ਖ਼ਤ ਫ਼ਰੰਗੀਆਂ ਨੂੰ, ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗੇ ਅਸੀਂ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਜੀ,
ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੁਪਣੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਕਾਈ, ਭਾਵੇਂ ਦੇ ਤੂੰ ਢੇਰ ਉਸਾਰ ਕੇ ਜੀ
ਉਹ ਪੰਥ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਆਣ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਆਇਆ ਸੀ ਜੰਮੂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜੀ,
ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਡਾਹਤੋਪਾਂ, ਸੂਰੇ ਕੱਢ ਮੈਦਾਨ ਨਿਤਾਰ ਕੇ ਜੀ । 10
- (b) ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅਮਨ-ਪਸੰਦੀ,
ਜੀਤ ਕਲਮ ਦੀ ਨਾਕਾ-ਬੰਦੀ,
ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਲਟਕੇ
ਤਾਕਤ ਦੀ ਤਲਵਾਰ
ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਬਹਾਰ । 10
- (c) ਨੇਕੀ ਤੇ ਬਦੀ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਸੜਕਾਂ ਇਕ ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਦੁਹਾਂ ਉਤੇ
ਬੇ-ਉੱਝਕ ਰਾਹੀਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸੇਧੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ - ਨੇਕ ਵੀ ਬਦ ਵੀ, ਪਰ ਉਸ
ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਨੇਕੀ ਵਲ ਤੇ
ਦੂਜਾ ਬਦੀ ਵਲ ਵਧਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ । ਕਿਦਾਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸੇ ਹਾਲਤ
ਵਿਚ ਸੀ । 10
- (d) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦਿਲ ਰੁੱਖਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੱਬ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੁਰਾਡਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੈਂਕੜੇ
ਜਪ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤਪ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਚਾਹ ਨਹੀਂ,
ਜਿਸ ਨੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹੁਸਨ
ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ... ਉਹਦਾ ਰਸਤਾ ਅਜੇ ਹਨੇਰਾ ਹੈ । 10
- (e) ਕਿਉਂ ਦੱਬੇ ਮੁਰਦੇ ਪੱਟੀ ਜਾਨੈ ? ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਦੋਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਣਜਾਣ
ਸਾਂ । ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਮੈਂ ਕੀ ਆਖਿਆ ਸੀ ਤੈਨੂੰ । ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਸਨ ।
ਰਾਜੇ ਰਾਣੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ । ਪਰੀਆਂ ਤੇ ਦੇਓਆਂ ਦੇ ਕਿੱਸੇ । ਝੂਠੇ ਸੁਫ਼ਨੇ ਤੇ
ਝੂਠੀਆਂ ਰੀਝਾਂ । ਤੀਵੀਂ ਜਦੋਂ ਅੱਗ ਦੁਆਲੇ ਮਰਦ ਦਾ ਲੜ ਫੜ ਕੇ ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ
ਇਸ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲਾ ਸਭ ਕੁਝ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਂਦੈ । ਮਾਂ ਬਾਪ ਪਰਾਏ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ । ਆਪਣਾ ਵੇਹੜਾ ਬਗਾਨਾ । ਹਰ ਮਰਦ ਓਪਰਾ । ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਓਪਰਾ ਮਰਦ
ਹੈ । ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਜੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਤਾਂ । 10

- Q6. (a) ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਰਚਿਤ ‘ਮੇਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ’ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਰਾਜਸੀ, ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬਿੰਬ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ? 20
- (b) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਤਾਂ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸਮੇਂ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਉਸਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ‘ਚਿੱਟਾ ਲਹੂ’, ‘ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਪੀ’ ਅਤੇ ‘ਇੱਕ ਮਿਆਨ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ’ ਦੇ ਆਧਾਰ ’ਤੇ ਕਰੋ । 15
- (c) ‘ਜੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਫ਼ਰੰਗੀਆਂ’ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ-ਚੇਤਨਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੁੱਲਾਕਣ ਕਰੋ । ਕੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੌਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵੇਗ ਦੀ ਗਤੀ ਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੈ ? 15
- Q7. (a) ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾ ਵਿਚ ‘ਸਾਹਿਤਿਆਰਥ’ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਹੈ । ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਹੌਂਦ-ਵਿਧੀ ਬਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ । ਉਸਦੇ ਸਾਹਿਤ-ਚਿੰਤਨ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ‘ਸਾਹਿਤਿਆਰਥ’ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ । 20
- (b) ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮ, ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ‘ਧੂਣੀ ਦੀ ਅੱਗ’ ਅਤੇ ‘ਲੋਹਾ ਕੁੱਟ’ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਸ ਕਥਨ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 15
- (c) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਵਲ ‘ਇੱਕ ਮਿਆਨ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ’ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਲਹਿਰ ’ਚ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਕਿਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ? ਇਸ ਨਾਵਲ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ । 15
- Q8. (a) ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਨੇ ਸਨਾਤਨੀ ਘੁਟਣ ਵਾਲੇ ਵਰਜਣਾ-ਮੁਖੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਖੁਲਾਸੇ ਜੀਵਨ, ਪਿਆਰ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਕਲਾ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਨਵੀਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ । ‘ਨਵਾਂ ਸ਼ਿਵਾਲਾ’ ਅਤੇ ‘ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰਾਸ’ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਸ ਕਥਨ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 20

- (b) ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਨਾਟਕ 'ਲੋਹਾ ਕੁੱਟ' ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਵਚੇਤਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਕੋਨਿਆਂ 'ਚ ਦਫ਼ਨ ਕਾਮ-ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਕਥਨ 'ਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਟਿੱਪਣੀ ਲਿਖੋ । 15
- (c) ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੁਚੇਤਨਾ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਹੈ । ਉਸਦਾ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਧਾਰਮਿਕ/ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕ ਜਾਂ ਨਸਲੀ ਪਛਾਣਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮਾਨਵੀ ਸਾਂਝ ਉਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ । 'ਨਵਾਂ ਜਹਾਨ' ਤੇ 'ਸੁਫੀਖਾਨਾ' ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਸ ਕਥਨ ਉਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 15

